

Špecifické poruchy učenia z pohľadu inkluzívnej pedagogiky

Ol'ga Zápotočná
Pedagogická fakulta TU, ÚVSK SAV

Príspevok približuje aktuálnu odbornú diskusiu o otázkach vzdelávania detí s poruchami učenia, na základe súčasných výskumov, ich prevládajúceho zamerania a výsledkov. Poukazuje a v rámci možností dokumentuje, že plnohodnotné inkluzívne vzdelávanie prináša veľmi presvedčivé výsledky na úrovni akademických schopností, správania i sociálnych zručností. Naznačujú sa cesty a nosné prvky úspešnej inkluzívnej edukácie, s dôrazom na špecifickú a nikým nezastupiteľnú úlohu učiteľa s cieľom prispieť k reflexii posunov a meniacich sa uhlov pohľadu na problematiku porúch učenia.

CV: Vzdelávanie detí so ŠVVP

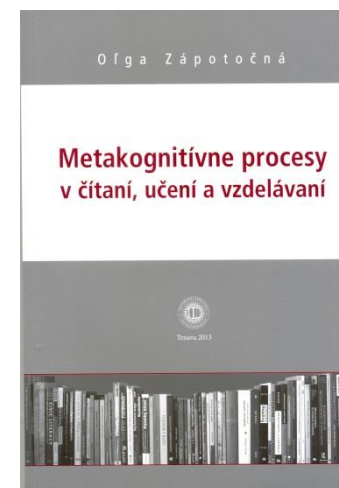
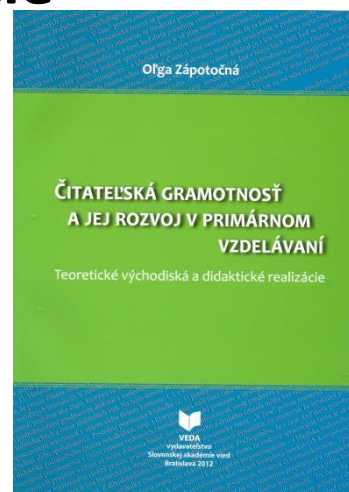
- 1980-1990 Ústav experimentálnej psychológie SAV (Skúmanie kognitívnych prediktorov vývinu čítania, v diagnostike a prevencii porúch písanej reči).

- 1990 - Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV
- Pedagogická fakulta UK, Bratislava;
- Pedagogická fakulta TU v Trnave

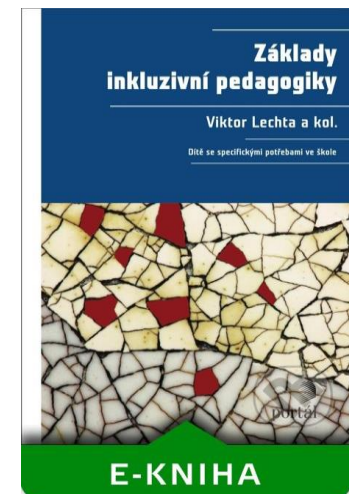
Skúmanie otázok vývinu **jazykovej gramotnosti** a jej rozvíjania

- V predškolskom a mladšom školskom veku
- V širších sociálno-psychologických súvislostiach
- So zameraním na didaktické metódy a prístupy k rozvíjaniu vyšších kognitívnych funkcií – úrovní, procesov a stratégií porozumenia v čítaní a učení sa z textu
- **Problémy majoritnej populácie**
- Študijné odbory PEP, UPV,

Inkluzívna pedagogika

- Projekt KEGA, č .3/6013/08: Skúmanie možnosti aplikácie inkluzívnej pedagogiky v stredoeurópskom regióne (V.Lechta a kol.: 2008-2010)
 - V. Lechta a kol. *Základy inkluzivní pedagogiky : dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. Praha : Portál, 2010.
 - Zápotočná, O. *Specifické poruchy učení*. In: V. Lechta (Ed.): *Inkluzivní pedagogika*. Praha: Portál, 2016.

Posuny v prístupoch k problematike

Špecifických vývinových porúch
učenia (+/-)

Vzdelávania detí so špecifickými
vzdelávacími potrebami

Tradičný odborný diskurz

- Špeciálno-pedagogický
- Deficitný prístup (LMD, MBD a i.)
- Lineárno-kauzálne poňatie
- problémy definície
- problémy diagnostiky
- problémy klasifikácie
- koncept „disability“

Σ Prínosy

a jeho kritická reflexia:

- Sociokultúrne prístupy (80. roky)
- Kritika „medicínskeho prístupu“
- Iný výklad príčiny porúch*
- Školsko-politické a ideologické pozadie (vysoký výskyt porúch u sociálne znevýhodnených detí)
- „Sociálna konštrukcia porúch“
- Koncept „ prirodzenej variability“

Posuny v prístupoch k problematike

Tradičný odborný diskurz

- Orientácia na bazálne – „nižšie“ kognitívne funkcie
- „Kognitívny hardvér“
- Problém je na strane individuálneho dieťaťa
- Vylúčenie sociálnych vplyvov z definície > ich podceňovanie v rámci intervencie*
- **Rola učiteľa** > nekvalifikovaného laika (?)

a jeho kritická reflexia

- Orientácia na vyššie kognitívne funkcie
- „Kognitívny softvér“ –
- Problém a jeho riešenie spočíva v hľadaní individuálne primeraných prístupov a metód učenia, v zmenách postojov a sociálnych vzťahov
- Špecifické postavenie a kľúčová **rola učiteľa**

Intervencia

V tradičnom

špeciálno-pedagogickom prístupe

- **Orientovaná na deficit**
- Dekontextualizovanú reedukácia – percepčných deficitov (rehabilitácia)*
- Špecializovaná – individualizovaná (čiastočná izolácia od kolektívu)
- Prenos a trvalosť efektov(?)
- Bez zásadnejšieho vplyvu na vyššie mentálne procesy (porozumenia, myslenia)

V z pohľadu

sociokultúrnych prístupov

- **Orientovaná na kompenzáciu deficitu**
- Budovanie kognitívnej nadstavby nižších (deficitných) funkcií
- „Mediácia“ – „remediácia“ – zmena sociálnych interakcií
- Mediované učenie
- Zapájanie sociálnych mechanizmov učenia
- Modelovaním organizačných foriem – kooperatívneho učenia

Kvalita inklúzie ako perspektíva úspešnosti intervencie

„Obmedzenie sociálnej inklúzie a participácie problémového dieťaťa v kolektíve vlastnej kultúry (...), ktoré je hlavnou prekážkou jeho normálneho kognitívneho a kultúrneho vývinu“ (Vygotsky, podľa Berg, Winsler, 1997), je aj „hlavnou perspektívou úspešnej edukácie (...), cestou k maximalizácii kognitívneho potenciálu dieťaťa, (...) rozhodujúcou podmienkou zvnútorňovania vonkajších kultúrnych nástrojov poznávania dieťaťom“ (Englert, Mariage, 2003).

Nosné prvky úspešnej inkluzívnej edukácie

- Citlivé modelovanie prostredia podporujúceho nadobúdanie sociálnych skúseností s učením
- Prostredníctvom:
 - vzájomných interakcií žiakov
 - spolupráce na riešení problémov v heterogénnych skupinách
 - rôznych foriem kooperatívneho učenia
 - „koučingu“ či rovesníckeho vzdelávania formou diskusií

Pri zachovaní vysokej miery:

- Štruktúrovanosti vzdelávacích aktivít
- Systematickosti v používaní postupov
- S oporou o rôzne názorné pomôcky a organizéry (pojmové mapy, „think-sheets“, „go-charts“ a pod.)*.

Intervencia do vyšších kognitívnych funkcií, metakognitívnych procesov a stratégií učenia

Dodržiavanie charakteristík úspešnej inkluzívnej edukácie je navyše dôležitým predpokladom rozvíjania vyšších psychických funkcií, metakognitívnych procesov a stratégií učenia, spolu s **d'alšími princípmi**, ako napr.:

- **Oboznámenie** sa s postupom, stratégiou - explicitné vysvetľovanie jej významu
- Názorné **demonštrovanie** stratégií učiteľom
- Ich následné **precvičovanie**:
 - v skupinách pod vedením učiteľa
 - vo dvojiciach
 - smerom k samostatnému uplatňovaniu
 - pri riešení nových úloh (zabezpečovanie prenosu do nových situácií)
- Využívanie **štruktúrovaných príkladov** a prototypických úloh, s jasnou sekvenciou krokov, zoradených podľa stupňujúcej sa náročnosti
- Zachovávanie **opakovateľnosti**
- Výučba sa riadi kritériami, ktoré treba dosiahnuť – **bez ohľadu na čas**
- Kumulatívnosť procesu – staré osvojené stratégie sa opakujú, nabaľujú sa nové náročnejšie stratégie

Zameranie a výsledky najnovších výskumov

Posuny v zameraní výskumov:

- orientácia na neakademické aspekty ŠPU
- sledovanie sociálnych kompetencií
- v dlhodobejšej perspektíve, z hľadiska úspešnosti spoločenského uplatnenia a sociálneho statusu jedincov so ŠPU (podľa McFarland a kol, 2016; Clapham, 2014*)
- orientácia na vyššie vekové ročníky
- skúmanie kvality inklúzie z hľadiska
 - sociálnych vzťahov, postojov a akceptácie problémových žiakov zo strany rovesníkov, ako aj možností ich ovplyvňovania v prostredí školskej edukácie (Bates et al., 2015; Nowicki, Brown, 2016)
 - efektov inklúzie vo vzťahu k akademickej úspešnosti

Aj v našich domácich podmienkach

- V našich podmienkach (napr. práce Balková, 2011; Mandzáková, 2008; Harčaríková, 2008), ktoré prinášajú
- na jednej strane znepokojujúce zistenia, nielen na úrovni akademických výkonov, ale predovšetkým na úrovni správania, v podobe silne zafixovanej sekundárnej symptomatológie;
- objavujú sa však aj pozitívne skúsenosti s inklúziou žiakov s PU na stredných školách (napr. Majer, 2014), poukazujúce na možnosť eliminácie nežiaducich prejavov správania
- Orientácia na rozvoj metakognitívnych procesov a stratégií v terapii dyslexie (z najnovších čs. tím Žovinec, Krejčová, Pospíšilová, 2014).

Záver

- Priority problematiky sa – oproti tradičným prístupom k ŠVPU – presúvajú do iných tém a oblastí
- kľúčovou otázkou vzdelávania detí s poruchami učenia sa stáva **zabezpečenie proinkluzívneho vzdelávacieho prostredia**
- spolu s **orientáciou na vyššie kognitívne procesy a metakognitívne stratégie učenia**
- vzhľadom na ich rozhodujúci význam **pri dosahovaní akademickej úspešnosti s perspektívou dlhodobejšieho spoločenského uplatnenia**
- Výsledky výskumov dokumentujú, že zabezpečenie týchto podmienok je rovnako dôležité a prospešné aj vo vzdelávaní majoritnej populácie žiakov (PIRLS, PISA).
- **Úloha učiteľov** všetkých akademických predmetov na všetkých stupňoch vzdelávania nadobúda v tomto kontexte rozhodujúci význam